

La Setmana Santa al Berguedà

per JORDI MIRALDA

Antigament les celebracions religioses de Setmana Santa tenien una solemnitat i participació popular més gran que no pas ara. En el present article ens aproparem a la Setmana Santa berguedana de principis de segle, sobretot a partir de les seves manifestacions religioses.

Diumenge de Rams

La diada de Rams representa en la litúrgia cristiana la commemoració de l'entrada triomfal de Jesús a Jerusalem; era propi a gairebé tot Catalunya la benedicció de palmes al matí —representant la rebuda a Jesucrist— i el Via Crucis a la tarda. Al Berguedà es manté encara, a gairebé totes les parròquies, la benedicció matinal de palmes, llaurers i palmons (la creença popular diu que els palmons beneïts protegeixen la casa de les bruixes); altrament, la processó del Via Crucis ha desaparegut gairebé a tot arreu. Hi havia el costum de mantenir l'església tancada després de la benedicció matinal dels rams. La meitat dels capellans de la comunitat restaven dintre l'església i l'altra meitat fora. Aleshores s'iniciava un diàleg cantat en llatí entre els dos grups de capellans i finalment, amb la creu processional, es donaven tres cops simbòlics davant la porta, que aleshores s'obria, entrant tot-hom a l'església. Podríem interpretar aquest fet a partir del simbolisme d'obrir el temple amb el d'obrir les portes del cel essent la creu —símbol de la resurrecció de Jesucrist— l'equivalència a la clau que permet obrir les portes del temple. Joan Amades ens cita una cançó que, a molts indrets de Catalunya, el poble cantava en el moment de la cerimònia d'obertura de les portes del temple¹:

"El ram, el ram, el ram de la Passió; obriu, obriu que volem entrar; a les portes de l'església no hi venen bacallà."

La processó del Via Crucis a la tarda era anomenada dels *altarets* a Berga degut a què la gent construïa 14 altars a diferents llocs dels carrers per on havia de passar la processó; a cada altar d'aquests es cantava una estació del Via-Crucis. Presidia el seguici la imatge de Jesús de Natzaret.

Viacrucis del Diumenge de Rams a la Berga dels anys cinquanta

ARXIU LUIGI

Dijous Sant

Les celebracions religioses de Dijous Sant són nombroses i carregades de sentit simbòlic. En els pobles grans es feien *monuments* a les diferents esglésies del poble. Aquests *monuments* eren escortats per homes i dones durant tota la diada. A Berga, a partir de les 10 del matí fins les 12 de la nit es podien visitar els monuments que es feien a les esglésies; la devoció popular exigia almenys visitar-ne cinc i els regidors de la ciutat no escapaven a aquesta exigència².

Un altre costum característic molt propi de Dijous Sant és l'anomenat popularment com a *matar jueus*, que es feia a quasi tots els pobles sense gaire variacions. Durant l'ofici anomenat *de tenebres* s'encenien quinze ciris i s'anaven apagant un a un fins que quedava només el del mig (que representava la Mare de Déu); quan aquest s'apagava i el temple restava a les fosques es tocaven les matraques o carraques (instruments de fusta que substituïen les

campanes perquè aquestes no es podien tocar) donant pas tot seguit a un fort brogit esglaïador que feien els assistents colpejant amb fustes i masses sobre els bancs i portes de l'església o sobre un tauló ja expressament preparat. A Berga, es *mataven jueus* durant tres dies (Dimecres, Dijous i Divendres Sant) i, segons la tradició popular, el primer dia els espantaven, el segon els ferien i els mataven pròpiament el dia de Divendres Sant.

Joan Prat i Jesús Contreras interpreten aquest fet com la commemoració del gran terratremol que seguí a la mort de Jesús al Calvari³; encara que el nom popular de *matar jueus* expressa, possiblement, l'admiració contra un poble que s'*alegrà* quan Jesús fou pres.

Al vespre no hi faltava la processó on es representaven escenes de la Passió i la mort de Jesús. La següent descripció fa referència a la processó de la colònia de l'Ametlla de Merola; suposem que a d'altres llocs es feia de manera semblant:

“Precedia la creu alçada i dos escolans amb cirials, dos pendons que duïen pintades insignies de la Passió, després una colla d’homes amb vestits negres i encaputxats portant cada un algun instrument de la Passió, com els tres claus, els assots, la columna, la bossa, etc., i quatre homes més duent una vara llarga a la mà, els quals anaven amunt i avall per posar ordre; llavors venia la Verònica i dues dones que l’acompanyaven vestides de negre i la cara tapada amb un vel. Tot seguit venia Jesús amb la creu al coll, ajudat per Cirineu, i cloïa la processó la imatge del Sant Crist, la qual era duta per tres homes forçuts. Mentre, a banda i banda, davant anaven els homes i els seguien les dones, tots amb ciris encesos”⁴.

Pas del Sepulcre de la Pietat, Divendres Sant a Berga

ARXIU LUIGI

Divendres Sant

La diada era d’absolut silenci i estava prohibit tocar les campanes de les esglésies. Al matí s’assistia a la missa de presentificats on es cantava la Passió.

Al migdia es feia, a la ciutat de Berga, un ofici que durava tres hores (les tres hores d’agonia de Jesús) en el qual es llegien lectures bíbliques; minuts abans de les tres de la tarda es cantava el Credo coincidint el seu final amb els mots: *Mortus et sepultus est*; aleshores enmig d’un gran silenci tothom s’agenollava⁵.

A mitja tarda els diferents gremis feien processons parcials portant cada un els misteris de la Passió.

La processó del vespre era molt semblant a la de dijous. Sembla ser que la gent de la comarca assistien a les processons de Berga i Gironella, que rivalitzaven en importància.

Representació infantil de la Flagel·lació, als anys 40

ARXIU LUIGI

Dissabte de Glòria

Durant el dia de Dissabte Sant les campanes tornaven a repicar (era l’anomenat *toc d'al-leluia*) senyalant la resurrecció de Jesucrist. El poble acompanyava l’alegria de les campanes amb petards i escopetades.

Després del toc d’al-leluia sortia el capellà acompanyat d’escolanets amb un recipient ple de sal i aigua beneïda que dipositava al llindar de les portes de les cases i també a camps de conreu i granges. La cerimònia era anomenada *salpàs* i guardava als llocs beneïts de bruixes, diables i tota mena de malures tant a persones com a besties. Capellà i escolans rebien en agraïment tota classe de donatius, especialment ous.

L’acte de *salpàs* es feia principalment el dissabte, encara que en alguns pobles –sobretot els més grans– ho feien durant tota la setmana. Tenim notícies que

Els armats dels anys 20 davant el portal de St. Francesc, a Berga

ARXIU LUIGI

en alguns indrets molt localitzats de la comarca encara es fa actualment la cerimònia.

Mentre capellà i escolans feien el *sal-*

pàs, grups de joves i grans resseguien les cases tot cantant caramelles. Els donatius, generalment ous en els llocs més rurals, tampoc es feien esperar.

Pasqua de Resurrecció

Pasqua de Resurrecció és un dia joïós ple d'alegria i bullici. A alguns llocs, com al poble de Puig-reig, sortia de bon matí un grup de persones amb trabucs a despertar el poble i anunciar el començament de les caramelles (se'n deia *anar a galejar*).

La missa del matí era molt concorreguda i gairebé tothom anava a combregar, doncs hi havia el *costum Pasqual* d'anar a combregar almenys una vegada a l'any. A Berga, tancaven les celebracions religioses els senyors regidors agraït a tothom l'assistència als actes.

La tarda era festa grossa, i normalment no hi mancaven les audicions de sardanes o alguna obra teatral.

Dilluns de Pasqua

El dilluns de Pasqua és festa laboral però quasi sense celebracions religioses. A molt indrets es feien ouades o truitades amb els ous recollits els dies abans pels caramellaires.

Actualment, alguns pobles de la comarca aprofiten la festivitat per commemorar algun fet religiós o folklòric, però ja no lligat al sentit propi de Setmana Santa: a Montclar de Berguedà fan el vot a favor de Sant Sebastià, Sant Jaume de Frontanyà fa un Aplec al

*Ara com abans, les Caramelles. En la foto les de Gironella 1984
Sitges, un dels llocs de l'enquesta*

MANUBENS

Santuari dels Oms i a Serrateix els caramellaires dansen un ball de cascavells.

NOTES

Agraim l'ajut i col·laboració de Climent Peix de Berga, i Rafel Balmes, de Puig-reig per la realització d'aquest treball.

1. Joan Amades: *Costumari Català*. Volum II. Pàgina 697.

2. Un document trobat a l'Ajuntament de Berga ens diu que els regidors municipals havien d'assistir a la majoria de misses, oficis i processons de Setmana Santa. *Estatuts y Costums del que deuben*

fer los Magnífics Senyors Regidors de Berga. Registre de la Vila n.º 152. Any 1725-1726.

3. Joan Prat i Jesus Contreras: *Les festes populars*. Pàg. 48. Ed. Dopesa - Barcelona.

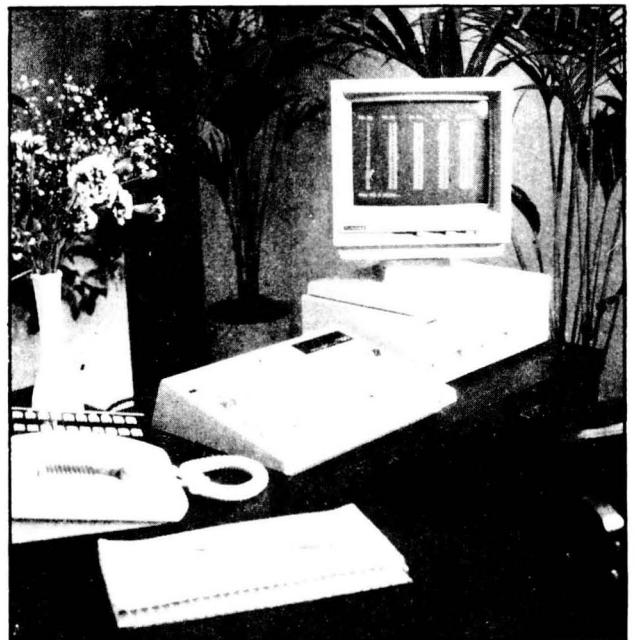
4. *Centenari d'una església*, 1982. Pàg. 24. Barcelona 1979, L'Ametlla de Merola.

5. Segons ens diuen les memòries inèdites de Tomàs Pujol, de Berga.

Jordi Miralda, Llicenciat en Història, del Departament d'Etnografia i Folklore de l'Àmbit de Recerques del Berguedà.

ENTREU AL MÓN DE LA INFORMÀTICA

- ASSESSORAMENT INFORMÀTIC
- MECANITZACIÓ D'EMPRESES
- CURSETS DE PROGRAMACIÓ
- CURSETS PER A EMPRESES

INFORBER

INFORMÀTICA DEL BERGUEDÀ

C. Lluís Millet, 25-27, baixos - BERGA

TELÈFON 821 38 02

Distribuïdor oficial: TOSHIBA